

ТАЛАБАЛАРДА КРЕАТИВЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ПЕДАГОГИК ИМПРОВИЗАЦИЯНИ ҚЎЛЛАШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Қолдибекова Анаргул Сатбаровна

Низомий номидаги ТДПУ “Умумий педагогика” кафедраси профессори.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14497218>

Аннотация. Ушбу мақолада талабаларда креативликни ривожлантиришда педагогик импровизацияни қўллашнинг ўзига хос хусусиятлари ҳақида фикр юритилган.

Калим сўзлар: моддий ва маънавий қадриятлар, замонавий инсон тафаккури, замонавий ўқитувчи, олий таълим, интеллектуал, ижодий шахс, импровизация, Креатив педагогика.

PECULIARITIES OF USING PEDAGOGICAL IMPROVISATION IN DEVELOPING CREATIVITY IN STUDENTS

Abstract. This article discusses the peculiarities of using pedagogical improvisation in developing creativity in students.

Keywords: material and spiritual values, modern human thinking, modern teacher, higher education, intellectual, creative person, improvisation, Creative pedagogy.

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ИМПРОВИЗАЦИИ В РАЗВИТИИ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ.

Аннотация. В статье рассматриваются особенности использования педагогической импровизации в развитии творческих способностей учащихся.

Ключевые слова: материальные и духовные ценности, современное человеческое мышление, современный педагог, высшее образование, интеллектуал, творческая личность, импровизация, Креативная педагогика.

Мамлакатимиздаги моддий ва маънавий қадриятлар ва меъёрларни қайта баҳолаш замонавий инсон тафаккурининг инновацион услуги ва мазмунини белгилаб беради. Айни пайтда маҳаллий ва ижтимоий муаммоларнинг эрта ечимини ижтимоий-маданий, педагогик ва шахсий аҳамияти ортиб бормоқда, бу уларнинг ечими учун умумий етарлича ривожланган ижод назарияси, ижтимоий, педагогик ва кундалик вазифаларни ҳал қилиш механизми ўсиши билан боғлиқ.

Замонавий жамиятнинг дунёқараш йўналишларида янги тенденциялар, мулоқот ва ҳамкорлик цивилизацияни сақлаб қолиш ва ривожлантиришнинг ҳал қилувчи воситаси бўлган инсон тараққиётининг инвариантлиги бўлажак ўқитувчиларни тайёрлашга янгича ёндашувларни талаб қилади.

Умумий таълим ва олий таълимнинг долзарб талабларига жавоб берадиган замонавий ўқитувчи - ижодий шахс, интеллектуал, педагог, миллий қадриятларни аниқлаш, ижодий ва интеллектуал мойилликларини ривожлантириш ва ўз-ўзини ривожлантириш ва ўз-ўзини такомиллаштириш қобилиятларни ривожлантириш асосида талабалар билан самарали мулоқот қила оладиган юқори маданиятли мутахассисдир.

Ўқитувчи ўз фаолиятида импровизация элементларини ўз ичига олган ҳолда ижод қилиши мумкин. Ушбу фаолиятнинг объектив шарт-шароитлари динамикаси ўқитувчиларга кўпроқ янги вазифаларни тақдим этади, доимий ўзгарувчан вазиятларни тез

таҳлил қилиш ва баҳолашни талаб қилади ва тез-тез тезкор қарорлар қабул қилади ва амалга оширади. Шу нуқтаи назардан импровизация доимий ва зарурий хусусият ва шу билан бирга ижодий фаолиятнинг ўзига хос таркибий қисми бўлиб, бусиз иккинчисининг иложи йўқ.

Ҳар қандай инсон фаолиятида муқаррар равишда икки даража - стереотип ва импровизацион мавжуд. Агар биринчиси ўзгармайдиган шароитдаги нарсада акс эттириш сифатида фаолиятга барқарорлик берса ва инсонлар тажрибаси ифодаси бўлиб хизмат қилса, унинг импровизацион хусусияти инсоннинг ўзгарувчан шароитдаги ҳатти-ҳаракатларини қайта куриш қобилиятини акс эттиради. Бу даражалар реал ҳаётда турли нисбатларда бўлиши ва бир-бири билан маълум зиддиятларга киришиши, унинг ривожланишини ҳамда шу фаолият субъектининг ривожланишини таъминлаши мумкин.

Шунингдек, олий ўқув юртларида педагогик ижодкорлик бўйича махсус курслар ва семинарлар ўтказилади. Шунга қарамасдан тадқиқод ишидаги тажриба синов ишларининг биринчи босқичида умумтаълим мактабларида ва олий таълим муассасаларида педагоглар фаолиятида педагогик импровизацияни қўллаш зарурлиги ва ижодкор ўқитувчилар етишмовчилиги кузатилди.

Ушбу натижаларга кўра, “Креатив педагогика” қуйидаги икки ҳолатни кафолатлай олиши зарурлиги қайд этилди:

1) ўқитувчилар томонидан ўқув фанларини паст ўзлаштираётган ва уларини ўрганишни зерикарли деб ҳисоблаётган талабалар эътиборларини фан асосларини ўзлаштиришга жалб этиш;

2) ўқитувчиларга талабаларда креатив фикрлаш ва ижодий фаолият натижаларини рағбатлантиришга хизмат қиладиган стратегия ва воситаларни тавсия этиш қилиш орқали аудиторияда улардан самарали фойдаланишлари учун имконият яратиш.

Педагогнинг креативлик сифатларига эга бўлмаслиги туфайли талабалар ҳам кизиқарли ва ажойиб ғояларга эга бўлсалар-да, бироқ, уларни ифодалашда сусткашликка йўл қўяди. Бунинг сабаби таълим жараёнида қўлланилаётган методлар талабаларда эркин, мустақил фикрлаш креатив кўникмаларни, педагогик импровизацион қобилиятни шакллантиришга хизмат қилмаслиги билан белгиланади.

Демак, индивидуал жиҳатларни ва педагогик креативликнинг бутун механизмини чуқур билмасдан туриб, уни узлуксиз таълим тизимида самарали ривожлантириш мумкин эмас. Бироқ, унинг айрим энг муҳим таркибий қисмлари, хусусан, педагогик импровизация деярли ўрганилмаган.

Психология соҳасида импровизацион психологлар С.О.Грузенберг, Н.А.Енгелхард, К.А.Ерберг ва бошқалар томонидан ХХ асрнинг биринчи чорагида шахснинг ижодкорлик фаолияти таҳлил қилинган. Замоनावий адабиётда эса, Б.Н.Руниннинг илмий изланишлари психологик импровизацияга бағишланган. Диалектик файласуф Л.А.Сабурованинг диссертация ишида стереотипик ва импровизацион ижодий фаолият кўриб чиқилган.

Ҳозирги кунда театрда импровизацияни ўрганишга катта эътибор қаратилмоқда. Масалан, В.Р.Демин, А.Строков, М.Жанковский ва бошқалар ва айниқса театршуносликнинг санъат ва мусиқа бўлимларида С.Н.Бирюков, Т.М.Жоний-заде, Т.А.Диденко, А.А.Никитин ва бошқаларнинг илмий изланишлари эътиборга эга.

Педагогик мулоқотда А.А.Кан-Калик, В.А.Леонтьев ва бошқалар томонидан таълим жараёнида педагогик импровизация компонентларининг муҳим роли қайд этилган.

В.А. Кан-Калик томонидан педагогикада импровизация, ўқитувчининг субъектив-хиссий соҳасининг энг муҳим таркибий қисмларидан бири бўлиб, "Ижодий фаровонлик" ва "Педагогик ижодкорлик жараёнига таъсир кўрсатадиган мулоқот санъатидир" деб тушунтирилган.

Л. Ю.Берикханова эса, педагогикада импровизация ўқув жараёнининг таркибий қисмларини амалга ошириш ва тузатиш воситаси сифатида қарайди.

Бугунги кунда В.А.Канкалик, С.Р.Дудел, В.И.Загвязинскийларнинг монография, рисола ва киоблари, Л.Ю.Бериккханова, В.Н.Терский, Е.А.Гришин, В. А.Сластенин, В. Е.Тамарин ва бошқаларнинг илмий ишлари педагогик импровизацияга бағишланган.

Педагогик тажриба синов ишининг биринчи босқичи натижалари ва мавжуд маълумотларга кўра, кўпгина ўқитувчилар импровизацияни таълим ва тарбиянинг самарали воситаси сифатида билишмайди, бу эса уларнинг ақлий ва ижодий салоҳиятини сезиларли даражада камайтиради, талабалар билан ўзаро ҳамкорликни сусайтиради.

Ҳар қандай инсон фаолиятида муқаррар равишда икки стереотип ва импровизацион даража - мавжуд. Агар биринчиси ўзгармайдиган шароитдаги нарсада акс эттириш сифатида фаолиятга барқарорлик берса, инсоннинг тажрибаси ифодаси бўлиб хизмат қилса, унинг импровизацион хусусияти инсоннинг ўзгарувчан шароитдаги ҳатти-ҳаракатларини қайта қуриш қобилиятини акс эттиради. Бу даражалар реал ҳаётда турли нисбатларда бўлиши ва у бир-бири билан маълум зиддиятларга киришиши, унинг ривожланишида шу фаолият субъектининг ривожланишини таъминлаши мумкин.

Педагогик импровизация қобилиятини ўзлаштириш педагогик маҳоратга кўтарилиш йўллари билан биридир.

Педагогик импровизацияда ўқитувчининг шахсий сифатлари алоҳида жонкуярлик билан намоён бўлади.

Педагогик импровизация умумий маданий ва касбий импровизацияга асосланади.

Педагогик импровизацияда ўқитувчининг тарбия, мавзуга оид билимлар, педагогика ва психология фанларини ўзлаштирганлиги, ривожланган педагогик маҳорат, педагогик техника, такт ва бошқалар, шунингдек ижодкорликни устунлиги, яъни диққат, тасаввур, сезги, ижодий изланиш ва креативликнинг юқори ҳолати алоҳида аҳамиятга эга.

Педагогик импровизация - педагогнинг педагогик фаолиятида, мулоқот жараёнида амалга ошириладиган, олдиндан режалаштирилмаган, акс эттирилмаган фаолияти.

Импровизациянинг мақсади таълим ва тарбиянинг ўзига хос шароитларида янги ечим топиш бўлиб, унинг моҳияти ривожланаётган педагогик вазифаларга тез ва мослашувчан жавобдир.

Педагогик импровизация (лотинча *improvisus* - қутилмаганда, тўсатдан), педагогнинг фаолияти, педагогнинг педагогик мулоқот жараёнида амалга ошириладиган фаолияти, олдиндан кўра олмаслик, акс эттириш, фикрлаб кўришдир. Педагогик тадқиқотларнинг мақсади таълим ва тарбиянинг ўзига хос шарт-шароитларида янги ечим топишдан иборат. Импровизациянинг моҳияти пайдо бўлаётган педагогик вазифаларга тез ва мослашувчанликда англаш ва жавоб беришдир.

Педагогик импровизация - бу бошқа ҳар қандай фаолият каби педагогик фаолиятда ҳам стереотиплаштириш билан бирга мавжуд бўлган импровизационалликнинг сифат характеристикасидир.

Педагогик импровизация - бу оний ижод маҳсули, педагогик фаолиятнинг мантиқан тугалланган қимматли бўлаги бўлиб, педагогик вазиятларда қўлланилади. Педагогик импровизациянинг ўзига хос хусусиятлари жамоатчилик табиати ва педагогик аҳамияти, яъни кишиларнинг таълим-тарбияси ва ривожланишига ҳисса қўшишидир.

Педагогик импровизация - умумий маданий-психологик ва педагогик билимлар, кўникмалар, жумладан, умуман ижодкорлик табиати ва хусусан, тажриба; ижодий фаолият, жумладан, ривожланган диққат - эътибор (концентрланган ва бир вақтнинг ўзида тарқатилган), тасаввур, ўқитувчининг ижодий изланишлари ҳолати; педагогик импровизация, кўникма ва малакаларнинг моҳияти ҳақидаги махсус билимлар мажмуини ўрганади.

Педагогик фаолиятда импровизация вазифалари ундан самарали восита, турли синф тарбиявий вазифаларни ҳал этишнинг самарали йўли сифатида фойдаланиш билан боғлиқ.

Барча педагогик вазифалар импровизация ёрдамида ҳал этилмайди, балки баъзилар учун афзал, баъзилар учун эса ўзгармасдир.

Импровизация – бу

"Импровизация" (лат. *improvisus*) сўзи **"кутилмаган, кутилмаганда"** деган маънони англатади. Импровизация кўпинча ижодкорлик, айниқса ижодкорлик фаолияти доирасида кўриб чиқилади, Ижоддан ташқарида импровизацияни ўрганиш мумкин эмас, чунки у ижоднинг тури ҳам, таркибий қисми ҳам ҳисобланади

-ўқитувчи-импровизатор ва унинг ўқувчилари ижодкорлигини ривожлантириш;

-таълим жамоасидаги ўзаро муносабатлар ва муносабатларни оптималлаштириш, уларда дўстона муҳит яратиш;

-ностандарт фикрлаш, ижодий жараёнда дастурлар ва фаолият режаларини тезкор яратиш ёки ўзгартириш;

-креатив педагогик вазиятлар ташкил этиш;

-қийин вазиятларда етарли йўлни топиш;

-маълумотларга йўналтирилган, ҳиссий-тўйинган билимларни талабаларга ностандарт шаклда узатиш, ўрганишга бўлган қизиқишларни рағбатлантиришга ўз ҳиссасини қўшади.

Ўқитувчининг тасаввури ўзига хос педагогик ғоя туғилишига, йўл танлашга, воситаларни танлаш ва уни амалга ошириш сифатига ёрдам беради, ўқитувчига индивидуал импровизацияларни олдиндан тайёрлаш, уларнинг имконияти ва натижасини олдиндан кутишга ёрдам берувчи жараёндир.

Назарий жиҳатдан педагогик импровизация жараёнида 4 босқич мавжуд:

1-босқич- педагогик ғояни дарҳол амалга ошириш шarti билан юзага келган пайт импровизациянинг бошланиши;

2-босқич-педагогик ғояни амалга ошириш йўлини танлаш;

3-босқич - импровизациянинг самарадорлиги боғлиқ бўлган босқич-педагогик ғояни амалга ошириш ёки амалга ошириш;

4-босқич- импровизациянинг кўринадиган қисми, педагогик ғояни амалга ошириш жараёни таҳлил қилинади, агар унинг давомида янги ғоя туғилса ёки уни яқунлаш ҳақида қарор қабул қилиш.

Педагогик импровизация, В.Н.Харкиннинг фикрига кўра, қуйидаги хусусиятлар билан тавсифланади:

- яратиш ва ишлаш жараёнларининг тасодифийлиги ёки уларнинг минимал бўшлиғи;
- уларнинг оний табиати; - жамоадаги муҳит;
- интуитив ва мантиқий тушунча билан дастлабки ишончнинг бирлиги.

Педагогик импровизация мезонларини қуйидагича ажратиб кўрсатиш мумкин:

1. Объектив мезонлар

- судденесс (хайратланиш), кутилмаган вазият ёки бирдан ўзгарган вазиятга жавоб тезлиги, бу ҳаракатнинг янгилиги, унинг ғайриоддий табиати ва кутилган ҳаракатлар билан номувофиқлиги);

- қисқа муддатли (дарҳол ҳаракат); - янгилик (оригиналлик даражаси);
- ошқоралик (томошабинларнинг мавжудлиги, импровизацияга эришиш);
- педагогик аҳамиятга эга (таълим, шахсий ривожланишга ҳисса қўшиш).

2. Мавзу бўйича импровизацияни амалга ошириш мезонлари

- тафаккур ишини намойиш этиш;
- руҳий ва ҳиссий кўтаринкилик;
- қониқиш ҳисси.

3. Аудитория томонидан уни идрок этишда импровизация мезонлари-сюрприз (кутилмаган ҳолатдаги реакция);

- инклюзивлик;
- фаоллик;
- ҳиссий таъсирчанлик;
- диққатни жамлаш;
- қизиқиш билдириш;
- оҳанг ва кайфиятни яхшилаш;
- эмпатия чуқурлиги.

Кўрсаткичларни қошлар, порлаб турган кўзлар, ихтиёрсиз имо-ишоралар, изоҳлар, кулги ва бошқалар билан ифодалаш мумкин.

Педагогик импровизацияда ижодий доминантанинг таркибий қисмлари:

- педагогик диққат,
- педагогик тасаввур
- педагогик илҳомдир.

Педагогик тасаввур-мавжуд ғоялар, билимлар ва тажриба асосида янги образлар, ғоялар ва фикрлар яратишдан иборат бўлган руҳий жараёндир. Тасаввурга рағбат-бу инсон олдида турган вазифалар, унинг эҳтиёжлари, ҳис-туйғулари, дунёқараши, олдиндан кўра билиш эҳтиёжидир. Тасаввур яратилган образларнинг янгилиги даражаси билан ажралиб туради, у рекреатив ва ижодий бўлиши мумкин. Ижодий тасаввур жараёнида янгилик ва ўзига хослик билан характерланадиган образлар яратилади, кўпинча булар ҳозирги вақтда

мавжуд бўлмаган объектларнинг образларидир. Ижодий тасаввур инсоннинг билими, кечинмалари, тажрибаси, иродавий ва ақлий ҳаракатлари, онгсиз муносабатлари, сезгисини ўз ичига олади.

Педагогик диққатнинг- ўзига хослиги шундаки, у бир вақтнинг ўзида турли объектларга (ўқувчиларга, дарс мазмунига ва ҳоказоларга тақсимланиши керак.) ва аниқ педагогик вазифаларни ҳал этишга қаратилгандир. Диққатнинг тақсимланиши туфайли ўқитувчи тарбиявий вазиятни ўзгартириш пайтини "тутиб" олиши ва ҳаракат режасини ўзгартириш, яъни импровизация қилиш тўғрисида қарор қабул қилиши мумкин.

Импровизацияни амалга ошириш учун илҳомнинг мавжудлиги катта аҳамиятга эга.

Педагогик илҳом- педагогнинг билим ва ҳиссий соҳалари бир-бири билан боғланиб, ижодий муаммони ҳал қилишга йўналтирилган энг юксак юксалиш ҳолати.

Илҳом муаммо ёки муаммони қандай ҳал қилишни аниқ тушуниш билан чамбарчас боғлиқ.

Педагогик импровизацияни ҳаракатлантирувчи ички механизм сезги бўлиб, асосий ҳаракатлантирувчи куч-бу асл педагогик ғоя ва таълим ёки таълим жараёнида бевосита юзага келган янги нарса, уни амалга оширишнинг янада самарали версияси, шунингдек, дарс лойиҳаси (бизнес, тадбир ва бошқалар) ўртасидаги мос келмасликдир.) ва уни амалга оширишнинг объектив-субъектив шарт-шароитлари. Ўқитиш жараёнида педагогик импровизация ўқув мулоқотини, методик техникани, ўқув материалининг мазмунини, ўқув ёки таълим мақсадларини ташкил этиш ва аниқлаштиришга қаратилган бўлиши мумкин.

В.И.Загвязинский таъкидлаганидек, импровизациясиз ҳеч нарсадан келиб чиқмайди. Типик вазиятларни, қонунлар ва тенденцияларни билишга асосланган олдиндан кўра билиш, яхши ташкил этилган гипотеза асосида таҳлил қилиш тажрибаси - муваффақиятли импровизациянинг асосидир.

"Ижод" ҳақида В.А.Сухомлинский шундай таъкидлайди — ҳеч бир ҳолатда педагогик жараён тушунарсиз, фақат сезгига бўйсунадиган ва олдиндан кўра олмайдиган нарса дегани эмас. Фақат тескариси. Бу нозик тушунча, кўплаб омилларнинг боғлиқлигини ўрганиш ва педагогик жараённинг қонунлари ҳақиқий устозга режани дарҳол ўзгартиришга имкон беради". Импровизацияни таснифлашда турли ёндашувлар мавжуд. Юзага келиш манбаига кўра, педагогик импровизация "Табий", "Исботланмаган "(педагогик режани ва унинг оператив созлашларини амалга ошириш воситаси сифатида ҳаракат қилиш) ва "Мажбурий", "Кўзгалган" (бу ўқитувчининг ижодий имкониятлари ва фаолиятнинг ўзига хос шароитларига мувофиқ дарснинг педагогик лойиҳасини конкретлаштириш воситаси) бўлиши мумкин.

Мазмун сифатига кўра, қабул қилинган қарорнинг янгилиги даражаси, импровизация " Стандарт" бўлиши мумкин, бунда типик, ўзига хос педагогик вазиятларни ҳал этишнинг стандарт усуллари ва "Ижодий" усуллари қўлланилади. Бу жараёнда ўқитувчи ўқувчиларга таъсир кўрсатишнинг ноанъанавий усуллари ёки аллақачон маълум бўлган усулларнинг янги комбинацияларини аниқлайди.

Бугунги кунда креатив тафаккур амалиётини билдирувчи маълум тизим шакллантирилган:

1.Аналитик таҳлил жараёни- бу тайёргарлик жараёни бўлиб, у ахборотларни

йиғиш ва таҳлил қилиш, мажбуд аҳвол таҳлили, ахборотларни умумлаштириш, кўрсаткичларни таққослаш жараёни.

2. Концентрация жараёни-маълум бир муаммо атрофида ақлий салоҳиятнинг мужассамлашуви, маълум фактлар, уларнинг тизими, таҳлили олиб борилади. Ақлий салоҳият етишмовчилиги жараёнидан ўтиш ва мазкур жараёни босиб ўтишга интилиш.

Онг фаоллигининг баъзан кўтарилиши ёки пасайиши, инсоннинг муаммо таҳлиliga берилиши, натижада турли янги ностандарт ғояларнинг туғилиш ва шаклланиш жараёни.

3. Ғоялар инкубацияси жараёни – ақлий концентрация жараёнида юзага келган барча мавжуд ғоялар онг ортига ўтиб, улар мудроқ ҳолга келтирилади. Тафаккур қилиш жараёнида улар методологик асосларда қайта таҳлилдан ўтказилади ва гуруҳланади. Шахсий цензура янги ғояларнинг барчасини ахлоқий –маънавий ва қадриятлар нуқтаи назарида назоратдан ўтказилади. Сўнг мазкур ғоялар пишиб етилган тайёр тарзда инсон психикасига ўтказилади.

4. Ғоялар таҳлилни амалга ошириш жараёни- ғоялар таҳлилни амалга оширишда, ҳоялар қидиришда, тўлқинли тараққиёт жараёни содир бўлади. Инсон тафаккурида баъзи ўзгаришлар содир бўлади, бунда инсон тафаккури ўзини тинч ва осуда тутмайди, балки у турли кескин ҳаракатларга мойил бўлади. Бу вақтда одам бир мавзудан бирданга бошқа мавзуга ўтиб кетиши, баъзи ҳаракатларни бажариши мумкин бўлади. Бу инсон тафаккурида кечаётган онг оқимларининг фаолияти ҳисобланади. Ушбу жараёнларнинг натижаси сифатида – сўнгги қарор пишиб етилади.

5. Анализ ва синтез жараёни-креатив тафаккур фаолияти натижаларни таҳлил қилиш жараёни, яъни мантиқий таҳлил жараёни. Бу даврда онг оқимида пишиб етилган барча ғоялар яхлитлик ва умумийликда таҳлилдан ўтказилади, ҳамда креатив тафаккур меҳнатининг натижаси сифатида сўнгги қарор қабул қилинади.

Креативлик тафаккурни одатдаги фикрлаш йўлидан анча қизиқарли бўлган ноанъанавий усулларга олиб келади, шу сабабли инсон тафаккурида оптимал қарорлар вужудга келади ва туғилади. Оригинал, уникал, ноанъанавий, оптимал қарорлар эса замонавий жамиятни илғорлик, тараққиёт, иқтисодий такомил сари етакловчи куч ҳисобланади.

Интеллект инсоннинг ақлий салоҳияти бўлса, креативлик мана шу ақлий салоҳиятни мақсадга йўналтирилган тарзда эркин ишлата олиш қобилияти ҳисобланади. У инсон фаолиятига илҳом ва ижодкорлик каби хусусиятларни бахш этади .

Интеллектуаллик – ёшларнинг ақлий салоҳиятини шакллантириш, уларни замонавий жамиятда яшашга тайёрлашнинг қуйи босқичи ҳисобланади. Уларни креатив тафаккурга ўргатишгина, уларнинг ақлий салоҳиятини ишга сола олиш қобилияти тарбияланганлигини кўрсатади. Яъни креативлик мавжуд муаммоларнинг янгича ечимлари ҳисобланади. Шу сабабли олий таълим муассасаларида бўлажак ўқитувчиларда интеллектуалликни шакллантириш жараёнида педагогик импровизациялар асосида креативликни шакллантириш муҳим аҳамиятга эга.

Педагогик импровизациянинг муҳим хусусиятлари билан ўқитувчининг касбий фаолиятида ундан фойдаланиш шарт-шароитлари, импровизациянинг тузилиши, унинг таркибий қисмлари ва ривожланиш босқичлари нисбати ҳамда педагогик

импровизацияларнинг пайдо бўлиши ва амалга оширилиши таъминловчи ҳаракатлантирувчи кучлар билан белгиланади.

Бундай ҳаракатлантирувчи кучлар ўқитувчининг педагогик фаолиятнинг стереотипик ва импровизацион хусусиятлари ўртасидаги доимий ўзгарувчан педагогик шарт-шароитлар ва ўзига хос зиддиятларда касбий фаолиятни амалга ошириш заруриятидир. Педагогик импровизациянинг муҳим хусусиятларини таҳлил қилиш асосида, тахминимизча, ўқитувчининг касбий фаолиятида ундан фойдаланишнинг илмий асосланган методикасини яратиш мумкин.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Таълим тўғрисидаги Қонуни. – Тошкент, 2020.09.23. www.lex.uz.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 сентябрдаги «Халқ таълимини бошқариш тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чоратadbирлар тўғрисида»ги ПФ-5538-сонли Фармони. www.lex.uz.
3. Берикханова Л.Ю. Педагогическая импровизация в Деятельности учителя: Дис. . канд. пед. наук. Тюмень, 1990. – 261
4. Берикханова, Л. Ю. Педагогическая импровизация в школьном учебном процессе / Л. Ю. Берикханова // Реформа школы и развитие педагогического творчества учителей / Под ред. В. И. Загвязинского. Тюмень, 1998. - С.78
5. Бочарова, Т. И. Импровизация в речи учителя // Дидакт. - 1998. -- № 4. С. 64 - 67
6. Булатова, О. С. Педагогический артистизм: учеб. Пособие для студентов вузов / О. С. Булатова. - М., Academia, 2001. - 239с.
7. Харьков В.Н. Педагогическая импровизация // Народное образование. 1990. - № 4." - С. 91-93.
8. Импровизация // Литературный Энциклопедический Словарь. М.: Советская Энциклопедия, 1987. - С.121.145. импровизация и обучение игре на фортепиано: Метод, рек. / Сост. Г.П.Каганович. Сб.1-2. - Минск, 1997. - 86 с.
9. Эрназарова Г.О. Касбий йуналтириш ишлари (касб-хунар коллежлари мисолида) услубий қўлланма. - Навоий, 2017 й, -132 б.
10. Эрназарова Г.О. Ёш авлодни ҳаётга тайёрлашда миллий қадриятлар аҳамияти // Ўзбекистон аёлларининг фан, таълим, маданият ва бизнес соҳасидаги ютуқлари мавзусидаги Халқаро илмий-амалий анжуман материаллари. –Жиззах. 2017, - Б. 404-405.
11. Albert R. S., Runco M.A. A History of Research on Creativity. – Cambridge: Cambridge University press, 1999. Pp. 16-31.
12. Drapeau Patti. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem solving). – Alexandria – Virginia, USA: ASCD, 2014
13. Cropley A., Cropley, D. Using Assessment to Foster Creativity. – Singapore: World Scientific. 2007. Pp. 209-230.
14. Харьков, В.Н. Импровизация...Импровизация?.. Импровизация! / В.Н. Харьков. – М. : Магистр, 1997.– 288 с.

15. Харькин, В. Н. Педагогическая импровизация: теория и методика / В. Н. Харькин. - М.,1992. - 157с.
16. Шиян, О. М. Педагогическая импровизация на уроках истории / О. М. Шиян, Л. К. Шиян // Преподавание истории в школе. - 1994. -- № 7. - С.16-17
17. Шиян, О. М. Творческое самочувствие учителя / О. М. Шиян // Вечерняя средняя школа. - 1994. № 6. - С.23-26
18. Яковлев, С. « Я добьюсь, я преодолею». Начинаящий учитель: трудности первого опыта и пути их преодоления / С. Яковлев Учитель. - 1999. -- № 6. - С.4-8